

Bácsfainé Dr. Hévízi Józsa:

1956 hatása az erdélyi magyarságra. Megtorlások, kísérlet a magyarság intézményeinek elsorvasztására

(Dr. Lipcsey Ildikó írásai a témában; tanulmánykötetei bemutatása)

Az 1956-os forradalmi események a csonka ország történetében a gazdaság és a kultúra területén némileg szabadabb mozgást hozott a moszkovita pártvezetőség lecserélésével, bár az egyházat, az egyházak körüli közösségeket illetően módszerei nem változtak meg.

Ugyanakkor az elszakított nemzetrészek magyarsága számára egy visszarendeződést hozott; ürügyet adott a többségi állam számára, hogy a magyarság értelmiségi vezetőivel – 1945 után most újra – leszámoljon, felszámolja fokozatosan az önálló oktatási és kulturális intézményeit megfélemlítse, rettegésben tartsa a magyarságot. 1956 jó alapot szolgáltatott az erőszakos asszimilációs folyamat újbóli, a rendszerváltásig tartó megindítására, meg-megismételve a vádat, hogy Magyarország Erdélyt akarja elszakítani Romániától.

Dr. Lipcsey Ildikó történész, az *Erdélyi Szövetség* korábbi – 2011-ben elhunyt - elnöke a XX. századi erdélyi történelem kutatója több munkájában, könyvében és az általa szerkesztett Erdélyi Magyarság folyóiratban (ennek utódja később az Erdélyi Szövetség) rendszeresen, elsőként publikált a témához tartozó visszaemlékezéseket, írásokat, többek között Tófalvi Zoltán írásait 1956 erdélyi fogadtatásáról, következményeiről. Lipcsey Ildikó történész 2004-ben szinte elsőként adta ki dokumentum gyűjteményét e témakörben Magyar-román kapcsolatok 1956-58 címmel. Ebben a Magyar Országos Levéltár, a magyar és román külügyminisztérium, a Román Kommunista Párt, a Securitate levéltára, a Temesvári Állami Levéltár, az Igazságügyi Minisztérium anyagait teszi közzé, benne érte az un. Jeszenszky-dossziét is. Románról az anyagok nagy részét ő fordította le.¹ Jelen előadásom célja, hogy hiánypótló kutatási eredményeire, munkásságára felhívjam a figyelmet. Lipcsey Ildikó 46 oldalas bevezető tanulmánya e dokumentumokra hivatkozva tárja fel a belpolitikai előzményeket, az erdélyi szerveződések és a megtorlást. Igen érdekes, ahogyan a korabeli dokumentumok tükrében látható a magyar külpolitika irányváltása a magyar 1956

---

¹ E kötet megjelenése előtt Romániában kiadott Minoritati Etnoculturale. Marturi documentare. Maghiari din România (1956-589 kötetben lévő iratokkal csak 6 található meg mind a kettőben. (szerk. Andreea Andreescu, Lucian Nastase, Varga Andrea)

következtében; továbbá elhatárolódása az erdélyi magyarság érdekvédelmétől.² Néhány dokumentum tükrében látható a szovjet politikai vezetés irányváltásához alkalmazkodó román kommunista vezetés erőre kapása a magyarság pozícióinak visszaszorítására; a szerb kommunista vezetés viszonyulása a Rákosi és a Nagy Imre-csoporthoz.

Erdélyi magyarság helyzete 1956 előtt:

A román kisebbségpolitikát meghatározta a jelzett periódusban a két ország Szovjetunióhoz fűződő viszonya, moszkvai megítélése, támogatottsága. Ennek tudható be az erdélyi magyarság irányában hullámzó nemzetiségi politika.

Lipcey Ildikó *Utak és tévutak* c. könyvében írja: A 1949 végétől a magyarság vezetőit – köztük a baloldaliakat, kommunistákat - is letartóztattak több hullámban. 1952 szeptemberében új alkotmány lépett életbe Romániában, és átszervezték a közigazgatást, az országot szovjet mintára 18 tartományra osztották fel. Gheorghiu-Dej félelmében, hogy nemzetközi szinten felvetik Erdély kérdését, 1952-ben létrehozta a Magyar Autonóm Tartományt. (A mintegy másfélmillió magyar harmada élt e területen.) A fontos felsőbb pozíciókba főleg románokat helyeztek. A magyar nyelv használatát a MAT-ra korlátozták, viszont ezzel megoldottnak tekintették a nemzetiségi kérdést. 1953 tavaszán feloszlatták a Magyar Népi Szövetséget, és a német, zsidó, szerb, ukrán szervezeteket, mert azok a” nacionalizmus „színtereivé váltak és akadályozták a „népek közötti testvériséget”. Megszüntették a Nemzetiségi Minisztériumot is.³ Két magyar tannyelvű főiskolát is felszámoltak Kolozsváron; a Mezőgazdasági Főiskolát, és a magyar tagozatot a mérnöki karon. Az év végén az Állami Irodalmi és Művészeti könyvkiadó magyar szerkesztőségét is áthelyezték Marosvásárhelyre. A MAT-ot leszámítva Erdélyből lassan eltűntek a kétnyelvű feliratok, akadályozták a magyar sajtó- és könyvek behozatalát, háttérbe szorult a magyar műemlékvédelem.⁴ Azzal az ürüggyel, hogy nincs elég jelentkező, hozzákezdtek a magyar iskolák s tagozatok megszüntetéséhez (1955 elején szűnt meg az építészeti ipari iskola magyar tagozata Kolozsváron)⁵.

Az 1953. év hrucsovi váltása félelemmel töltötte el Gheorghiu-Dej-t, aki Sztálin jelöltje volt a főtitkári posztra. 1954-ben leszámolt vetélytársaival, Anna Paukerrel és Patrascanuval. Nem

² 23. dokumentum: A magyar Pénzügyi Központ kezdeményezése az eltulajdonított romániai magyar ingatlan javak visszaadása ügyében.

³ LIPCSEY ILDIKÓ: *Utak és tévutak az erdélyi magyarság huszadik századi történetében* (kézikönyv)..szerző saját kiadása. CODEX PRINT Kiadó és Nyomda kft. Bp., 2008, 239-241.p.

⁴ u.ott 242-243.p.

⁵ u.ott 253.p.

kellett tehát egy reform-vonallal számolnia Romániában. Az 1954. áprilisában megválasztott új pártvezetőség között ott találjuk a következő időszak meghatározó személyiségeit, köztük Nicolae Ceausescu-t, Fazekas Jánost, Mogyorós Sándort.

1954-55-ben két nagy koncepciót folytattak le, az egyikben Vasile Luca volt a fő vádlott, a másikban a romániai magyarság vezetői.⁶

Magyarországon viszont elindultak a reformok Nagy Imre kormányzata idején. Nagy Imre 1954. szeptember 16-i levelében kétoldalú tárgyalásokat javasolt Gheorghe Gheorgiu-Dej miniszterelnöknek, a felvetett kérdések között az erdélyi magyarság problémáinak megvitatását is megemlítve. (A novemberre kitűzött találkozó a budapesti helyzet változása miatt nem valósult meg.) Románia hátrányosabb szovjet megítélését jelzi, hogy ekkoriban, a desztalinizáció jegyében szorgalmazta a moszkvai vezetés Dej eltávolítását.⁷ Ugyanakkor a román vezetőket félelemmel tölthette el, hogy Moszkva mellett a Hruscsov szemében felértékelődő Jugoszlávia is támogatta a Nagy Imre csoportot a Rákosi-Gerő vonallal szemben⁸. Sztálin 1953-as halála után az új szovjet pártfőtitkár, Nyikita Hruscsov személyesen ment Belgrádba a kapcsolatok normalizálása érdekében.⁹

A Román Munkáspárt Kolozs megyei vezetőségén belül a nemzetiségi kérdéssel foglalkozó munkacsoport 1954 elején megbízta a Bolyai Egyetem három tanárát; Csehi Sárát, Tóth Sándort és Weiszmann Endrét, hogy mérjék föl a nemzetiségi panaszokat. Ők az 1954.dec és 1955. márc. között elkészült írásban jelezték, hogy igény van a magyarországi sajtó és

⁶ LIPCSEY ÍLDIKÓ: Magyar-román kapcsolatok. 1956-58. Dokumentumok. In: Iratok a magyar diplomácia történetéhez 1956-1989. B sorozat. szerk. Ormos Mária és Vida István. Paulus-publishing Bt-Nagy Imre Alapítvány, Bp., 2004. 5-6.p

⁷ Fodor János Román–magyar kapcsolatok a kommunizmus időszakában Az 1958–1959-es találkozó körülményei és következményei. IN: www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/010Studium.Fodor.pdf. 168.p.

⁸ LIPCSEY ÍLDIKÓ: Magyar-román kapcsolatok... 194.p. 97.doc. ” a jugoszlávok nem támogatják Gerőt, s a jugoszláv sajtó inkább Nagy Imrével rokonszenvezik.”

⁹ VUKMAN Péter: A szovjet–jugoszláv kapcsolatok alakulása: kibékülés, elvtársi viszony, konfrontálódás. IN: epa.oszk.hu/00900/00995/00031/pdf/EPA00995_multunk_2012_3_255-263.pdf

Cikkében Vukman Péter Svetozar RAJAK könyvét ismerteti (*Yugoslavia and the Soviet Union in the Early Cold War. Reconciliation, comradeship, confrontation, 1953–1957*. Routledge, London–New York, 2011.). „Azzal azonban, hogy napra pontosan hét évvel a Tájékoztató Iroda JKP-t elítélő határozata után (1955. június 28-án) bejelentették, hogy Tito elfogadja Hruscsov meghívását, és a Szovjetunióba fog látogatni, érdemben segítették a szovjet reformereket. Hruscsov ennek tudatában mert szembeszállni az SZKP KB 1955. július 4–12. között megrendezett plénumán Molotovval és a többi keményvonalas KB-taggal. Ekkor hangzott el szovjet vezetők szájából először az is, hogy a szocialista mozgalmon belül létezhetnek eltérő formák, ez pedig először jelentett kihívást a szovjet táboron belüli és a nemzetközi kommunista mozgalomban meglévő kapcsolatokra. Az SZKP XX. kongresszusa nem a desztalinizáció kezdetét, hanem a hatalmi harc végét jelentette. Néhány héttel Tito látogatása után az SZKP KB titkos határozatában (1956. július 13.) pedig már antimarxistaként bélyegezték meg a jugoszláv pozíciót, olyannak, amely destruktív hatást fejt ki a szovjet tábor egységére. A háttérben újra éleződő ellentétek, a kelet-európai térségért folytatott vetélkedés az 1956-os magyar forradalmat követően csapott át újabb nyílt konfrontációba.” 259-260.p.

RAJAK szerint a szovjet vezetés Mikojan 1956. július 21–22-i brioni látogatása szerepet játszott Rákosi lemondásában, az szovjet–jugoszláv közös lépés volt. 262.p.

irodalomhoz való hozzáféréshez, jelezték, hogy a MAT létesítése után a többi területen korlátozzák a magyar nyelv használatát (közügyek intézésekor, beadványokon, hirdetményeken, kétnyelvű táblák eltűnése stb.); sérelmezték a magyar és zsidó tanárok elbocsátását az egyetemről, karok, szakok megszüntetését, intézmények áthelyezését, a fizetésben meglévő diszkriminációt stb. határozottan szót emeltek a moldvai csángók elrománosítása ellen. Javaslataikban kérték

- a vegyes lakta területeken a városok, cégtáblák, útjelzők többnyelvű feltüntetését;
- nemzetiségi területen az ott élők nyelvének oktatását, az iskolákban a magyar és a német nyelv oktatását;
- bukaresti egyetemen állítsanak fel magyar tanszéket
- Erdéllyel foglalkozó történészek ismerjék a magyar nyelvet.¹⁰

Közben Magyarországon megtorpant a reformfolyamat, és erőre kaptak a sztálinisták: 1954. decemberében hazaérkezett Rákosi, 1955. januárjában az SZKP KB Elnöksége Moszkvában megbírálv Nagy Imre új szakasz politikáját önkritikára szólította fel, áprilisban pedig minden posztjáról lemondatták.

Erdélyben a Bolyai Tudományegyetem ellen 1955 októberében indult a román vezetők támadása: Az egyetemet meglátogató Leonte Rautu, a Román Munkáspárt Végrehajtó Bizottságának tagja, és Miron Constantinescu oktatásügyi miniszter arról érdeklődött, hogy milyen elhelyezkedési lehetőségei vannak a végzetteknek, nem kellene-e csökkenteni a hallgatók létszámát? Nehezményezte a magyar irodalom egészének tanítását. 1956 nyarán megpróbálták felszámolni a történelem kart, majd koholt vádak alapján a társadalomtudományi tanszékről elbocsátották Saszet Géza lektort, Keszi-Harmat Editet és férjét, Keszi-Harmat Sándort.¹¹

Az SZKP XX. kongresszusa (1956) elbizonytalanította a román vezetést; és újra engedékenyebb hangot ütött meg, ugyanakkor egyetlen felszólalás vagy írás sem hagyta ki a magyar nacionalizmus veszélyének említését! A magyarság beolvasztására való törekvést az 1956-os romániai népszámláláskor alkalmazott módszerek fejezik ki; a túlnyomóan magyar nyelvterületen s megtörtént, hogy az adatfelvevők nem fogadták el a magyar nemzetiséghez

¹⁰ LIPCSEY ÍLDIKÓ: Magyar-román kapcsolatok... 12-13.p.

¹¹ In: TÓFALVI ZOLTÁN: Az 1956-os magyar forradalom visszhangja Erdélyben. [Az 1956-os magyar forradalom visszhangja Erdélyben](http://www.primus.arts.u-szeged.hu/doktar/texts/tofalvi_56.html) primus.arts.u-szeged.hu/doktar/texts/tofalvi_56.html

való tartozás kijelentését, hanem a felvett egyéb adatok alapján igyekeztek meggyőzni az egyént, hogy román nemzetiségűnek vallja magát.¹²

Úgy tűnik, hogy a hrucsovi váltás – Magyarország reformjai révén jobb megítélés alá került - egyfajta nyitást látszott megindítani a romániai magyarság körében, akik a rádióból értesültek a budapesti erjedésről. A párton belüli két irányvonal közötti küzdelmet tükrözik az irodalmi életben megjelenő ideológiai burkolatú viták, amelyek a közvetlen pártirányítás helyett az író felelősségét, szabadságát hangsúlyozták hasonlóan, mint ez Magyarországon is történt abban az időben.¹³

1956 márciusa és októbere között a RMP megértőbbnek látszik a felvetett magyar kisebbségi sérelmekkel kapcsolatosan, és látszólag azok orvoslására törekedett.

Nagy viták színtere volt 1956 márciusa és októbere között Kolozsvár. Március 12-én egy nagygyűlésen vetette fel Szabédi László a magyar nyelv egyenjogúságának kérdését¹⁴.

A román pártvezetőség figyelmét nem kerülhette el a lengyelországi Poznanban június 28-án kitörő sztrájk, majd a nemzeti célokat is hangoztató mintegy 100 000-es munkásfelkelés, amely a szocialista táboron belül a reformerők előretörését jelezte számukra. A román pártvezetés júliusi határozata a kisebbségek irányában orvosolni kívánta a jogsérelmek egy részét: A román nyelv kötelező oktatására a kisebbségek iskoláiban a második osztályban került sor, Románia történelmét, földrajzát a felső tagozatba helyezték át. Új gyermekújság jelent meg, az újságokban eddig kiszorított magyar írók írásai jelenhettek meg; tartalmi változás is végbement. (Páskándi, Jancsó Elemér, Csetri Elek, Beke György cikkei) Elkezdődtek az ifjúsági és a szakmai cserekapcsolatok, várostalálkozók a határ mentén.

A RMP ideges reakcióját váltotta ki Pándi Pál cikke a *Szabad Nép* 1956. szept. 9-i számában, amely az erdélyi magyarság jogsérelmeit sorolta fel. Ezután a művelődési miniszter, Constanta Craciun bizottság élén járta be a helyszíneket; Kolozsváron a magyar írókkal folytattak megbeszélést. A magyar értelmiség követelései ezek voltak:

- kétnyelvűség visszaállítása,
- az Akadémia magyar tagozatának megszervezése,
- magyar alminiszterek kinevezése a kulturális és oktatási tárcánál,
- a Bolyai Egyetem egyenjogúsága a román egyetemekkel,

¹² LIPCSEY ÍLDIKÓ: Magyar-román kapcsolatok... 62. oldalon a dokumentumot idézi.

¹³ Előre, Utunk lapokban. u.ott. 10-12.p.

¹⁴ u.ott. 36.p.

- a Mezőgazdasági Főiskola újraindítása.¹⁵ – 1956. szept. végén bizottság szállt ki Kolozsvárra, hogy a helyzetet megvizsgálja, és gyűlésen hallgatták meg a kolozsvári és vásárhelyi írókat, az egyetem tanárait (Földes László, Csehi Gyula, Szilágyi András, Szabédi László)

Az RMP KB politikai Irodája okt. 5-én állásfoglalásában engedni látszott a szorításból; a korábban alaptalanul kizárt párttagok visszavételét is elhatározták. Keleti Ferenc nagykövet szerint elérték, hogy a nemzetiségi Oktatás élére miniszterhelyettesi rangban Bányai Lászlót állítsák, az Agronómiai és Pedagógiai Főiskolát visszaállítják és a Bolyai Egyetemet felszerelését korszerűsítik¹⁶.

A hrucsovi és titói támogatást élvező magyar kormány stabilabb helyzetére lehet következtetni nemcsak ezekből az intézkedésekből, hanem a fellépéséből is: Hivatalos tárgyalásokon a magyarok kifogásolták a külkereskedelmi forgalom akadozását stb.¹⁷ A magyar külügy felbátorodását jelzi az 1956 október 2-i levél, amelyben folyamatos tájékoztatást kér nagykövetétől a Magyar Autonóm Tartomány problémáiról, és javaslatot arra vonatkozóan, hogy e kérdésekkel hogyan foglalkozzanak, tekintettel a román fél érzékenységére.¹⁸

Fordulat a román-magyar viszonyban

Így tehát kapóra jöttek az RMP számára a magyar 56-os események; igyekezett túlteljesíteni a szovjet vezetés elvárását a magyarországi beavatkozással kapcsolatban.¹⁹ Az 1956-os magyarországi forradalom hozta a kedvező fordulatot Gheorghiu-Dej helyzetében²⁰; a hrucsovi politika megváltozását irányába; a magyar kommunista vezetők leértékelődését Moszkva szemében. Az RMP KB politikai Bizottsága október 24-én azonnal lépett:

Bevezették a hírzárlatot, a cenzúrát Budapest irányában, a magyar-román határon mozgósítottak, a harckészültséget növelték, bevezették a vízumkényszert, megerősítették a stratégiai pontok katonai ellenőrzését, megkezdték a központból kiküldött pártvezetőkkel a

¹⁵ LIPCSEY ÍLDIKÓ: Magyar-román kapcsolatok. 16.p; 24; 29.sz dok.

¹⁶ u.ott.105.p. 29.doc.

¹⁷ u.ott 88-106p. 25-30.dokumentumok

¹⁸ u.ott 100.p. 27.doc.

¹⁹ u.ott 17-18.p.

²⁰ u.ott 137.p. 52.doc: Andropov szovjet nagykövet biztosítja Ion Popescut, hogy a román pártküldöttség számára a fogadó repülőtér, s a szállás biztosítva lesz. 135.p. 51.doc: A .Malnasan és Valter Roman – a román küldöttség tagjai nov.1-én utaznak el. November 2-i beszámolójukban hangsúlyozzák, hogy az egyiptomi krízis miatt megváltozott a külpolitikai helyzet, és be lehet avatkozni fegyveresen. Apró Antal kérte, hogy családját mentsék ki, Nagy Imre segítségüket kérte, félve a szovjet beavatkozástól...

helyi pártszervek áthangolását, felkészítését, a szász és a magyar egyházi vezetők elszigetelését népüktől (Márton Áron), ugyanakkor intézkedtek, hogy a nép közéletét, ellátását javítsák, s hogy megelőzzék a lengyel vagy magyar eseményekhez hasonló Romániában letartóztatásokat is kezdeményeznek.²¹ A Moszkvának felajánlkozó RMP jutalma nemcsak a szovjet hadsereg kivonása lesz Romániából, hanem az, hogy újra szabad kezet kap belpolitikai téren; azaz a kisebbségek (különösen a magyarok, zsidók) ellen.

Fordulat az erdélyi magyarság irányában tett

engedmények politikájában; visszarendeződés:

Még az RMP április határozatának megfelelően napirendre került egy új diákszövetség megalakítása, melyre 1956 október 24-én Kolozsváron került sor! A magyar forradalmi események hatására ez szolidaritási nagygyűlésé alakult át. Október 25-én letartóztatottak között volt Balázs Imre, Tirnovan Arisztid, Walter Frigyes.

Az RMP KB október 25-i bukaresti kommunikéje fosztogató „magyar huligánokat” emlegetett a magyar forradalomra utalva, akikkel összekapcsolták a diákgyűlést. Az okt. 24-én megalakított diákszövetség részletes programtervet készített Várhegyi István, amelyhez többen – köztük Páskándi Géza – fűzött kiegészítéseket. Közöttük voltak:

- közvetlen kapcsolat lehetősége a külfölddel
- tanügyi reform biztosítsa a bolyai egyetem autonómiáját
- új ösztöndíjrendszer
- népi kollégiumok létesítése az erdélyi magyar hagyományok ápolásával

November 17-én tartóztatták le a diákvezetőket és Várhegyit²². Mivel november 1-én több városban gyertyát helyeztek el a magyar múlt jeles alakjai sírjánál, a megemlékezőket letartóztatták; így a Bolyai egyetem tanárait, diákjait valamint Dávid Ferencet, Bartis Ferencet²³ (a következő év márciusában Páskándi Gézát²⁴). A magyar 56-os forradalom jó

²¹ u.ott 115-118.p.39.doc.

²² Részletesen ismerteti a Páskándi-Várhegyi ügyét fent említett cikkében Tófalvy Zoltán.

²³ LIPCSEY ÍLDIKÓ: Magyar-román kapcsolatok... 20.p. Páskándi Géza visszaemlékezését a szamosújvári börtönévekről és a Duna-deltába hurcolt magyarok sorsáról. Saját magnófelvételéről idézi Lipcsey Ildikó.

²⁴ Lipcsey Ildikó Páskándi Gézával készített interjúja teljes szövegét hozza a letartóztatás körülményeire és a szamosújvári, Duna-deltában töltött rabévekre vonatkozóan:” ...Úgy emlékszem négy köbméter földet kellett megmozgatni. talicskába be, fel a gátra, ott kiborítani, esőben, sárban , tikkasztó nyárban... tisztelgésért a nemzet nagyjai előtt, egy versért – Puskás Attilára gondolok -, vagy urambocsá! gyerekes vagy komoly szervezkedésért, egy-egy versért, rendszert bíráló mondatért, végső soron a magyar forradalommal való szolidaritásért.” 20.p

lehetőséget teremtett újabb koncepciós perek indításához és a magyarság vezetőivel való leszámoláshoz, az intézmények további leépítéséhez.

Marosvásárhely

Az orvosi egyetem és a színművészeti főiskola tanárai és diákjai 100 tagú bizottságot alakítottak, népgyűlést hívtak össze, amelyen a Rákosi-rendszer hibáit épp úgy, mint az erdélyi magyarság sérelmeit számba vették.

Eközben a román pártvezetőség Belgrádban egyeztetett, ahol Titóval egyet értettek abban, hogy Magyarországot nem engedik a szocialista táborból kiválni. Közben Bukarestben N. Ceausescu fogadta az utasításokat. Biztosokat küldtek szét, köztük Fazekas Jánost Marosvásárhelyre. Fazekas állítólag munkásörseget alakított, és a megalakuló Kádár-kormányának felajánlották a fegyveres segítséget. Kolozsváron és Marosvásárhelyen az írók egy csoportját rávették november 4-e után, hogy nyilatkozatban ítélik el a magyar forradalmat. (A nevek egy részét az illető tudta nélkül írták alá.) Nagygyűlés keretében a MAT dolgozói is hűségnyilatkozatot kellett tegernek. Mintegy 2500 értelmiségi ellen indítottak eljárást a román hatóságok.

Temesvár

A Műszaki Egyetem menzáján október 24-én este értesültek a diákok a magyar forradalom kitöréséről. (Ugyanezen éjjelen indultak el Temesvárról és Aradról Magyarországra az ott állomásozó szovjet csapatok.) Román, magyar, német diákok és tanárok elhatározták, hogy 30-ra nagygyűlést hívnak össze a műegyetemre. Memorandumukban a következőket követelték a PMP KB-tól:

- szovjet csapatok kivonása
- gazdasági kapcsolatokat minden országgal
- gazdasági egyezmények nyilvánosságra hozatalát
- személyi kultusz felszámolását
- orosz nyelv, marxizmus törlését a tantárgyak közül
- normarendezést, fizetésemelést
- egyetemi autonómiát.

A diákság vezetői a magyar forradalommal való szimpátiájukat fejezték ki. A Securitate előzőnlötte a termet, az épületet katonaság vette körül, és a diákság vezetőit letartóztatták.²⁵

---

²⁵ u.ott 23-24.p.

Másnap a diákok sztrájkba fogtak, amit újabb letartóztatások követtek. Mintegy 2500-at tartóztattak le közülük.

A magyarországi események hatására Bukarestben és Iasiban munkások léptek sztrájkba. A párt KB-a létrehozta a Legfelsőbb Parancsnokságot (köztük volt Emil Bodnaras, N. Ceausescu), amely teljes készütséget rendelt el. A RMP KB PB ugyan kitartott a szovjet irányvonal mellett, de célul tűzte ki a szovjet csapatok és tanácsadók kivonásának elérését az országból. Okt. 26-án a szovjet csapatok átlépték Románia határát, és bekapcsolódtak a magyarországi harcokba. November 1-én Hruscsov találkozott Dejjel és Bodnarassal. Dej találkozót javasolt Hruscsovnak a magyar vezetőkkel, amire november 2-án került sor Kádár Jánossal. A Magyarországon tárgyaló román pártküldöttség néhány nap múlva hazatért. Az *Előre* november 4-i hangvétele tükrözi azt a fölényt, amit ezúton a román vezetés elért a kérdés szovjetekkel való kezelésében a magyarok felett.

Az 1956. november 5-én Kolozsváron tartott gyűlésen Miron Constantinescu, Gheorghiu-Dej Kolozs-tartományi teljhatalmú megbízottja, miniszterelnök-helyettes, oktatásügyi miniszter értékelte a magyarországi eseményeket, rátért arra, hogy a diákszövetségek vezetői tárják a párt- és államvezetés elé az egyetemi hallgatók szakmai, tudományos és szociális gondjait. később e programtervezet szolgált a letartóztatások alapjául. A gyűlésen Constantinescu hangsúlyozta, hogy „Horthy Miklós fehér lovon, Ausztria felől indul Budapest és Erdély felszabadítására”.²⁶

November 21-én népes román küldöttség érkezett Magyarországra testvéri segítséget és 60 millió rubel hitelt felajánlva a Kádár-kormánynak. Valter Román a jugoszláv nagykövetségen hiába próbálta Nagy Imrét rávenni, hogy hűséget esküdjön a Kádár-kormánynak. (November 22-én este a szovjetek elrabolták Nagy Imrét és társait távozóban a Jugoszláv követségről.)

Megtorlás

Gheorghiu –Dej az 56-os eseményeket is arra használta föl, hogy tovább tisztogasson a pártban és a közéletben. Természetesen Románia szerte nagygyűléseken ítelték el a magyarországi ellenforradalmat; ügyeltek arra, hogy erre rákényszerítsék az erdélyi magyar

---

²⁶ TÓFALVI: A Bolyai Egyetem diákjai perében Várhegyi Istvánt 7, Nagy Benedeket 5, Koczka Györgyöt és Kelemen Kálmánt 3–3 évi börtönbüntetéssel sújtották, a Büntető Törvénykönyv 327. szakasza, III. bekezdése alapján, a felbujtás büntettségének elkövetéséért. Kelemen Kálmánt a büntetés letöltése után még 4 évi kényszerlakhelyre is ítélték.

értelmiséget is; a Bolyai Tudományegyetem tanárai nagygyűlésen határozatban, a Marosvásárhelyi Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézet Tudományos Tanácsa nyilatkozatban ítélte el az „ellenforradalmat”.²⁷

1957. okt. elején Kolozsváron az RMP tartományi bizottsága nagygyűlést tartott a néptanács dísztermében. Egyetlen napirend volt: Jordáky Lajos önkritikája. Jordáky nyilatkozatot olvasott föl, amelyben önkritikát gyakorolt. A hozzászólásokat - tudjuk Gheorghiu –Dej Keleti Ferenc nagykövetnek tett nyilatkozatából, előre megszervezték²⁸. (Köztük Balogh Edgár, Csehi Gyula, Gáll Ernő, a *Korunk* főszerkesztője, Takáts Lajos).

Takáts Lajos az eseményekkel kapcsolatban az *Utunk* novemberi számában óhatatlanul elárulja a román pártvezetés jövőbeni terveit a magyarság visszaszorítására:

„ *A pártvezetés a demokratikus centralizmus révén biztosítja a nemzetiségi szükségletek kielégítését, nincs szükség kultúrautonómiára, mert a népi egység megbontása az ellenség malmára hajtja a vizet.*”²⁹ - Gheorghiu –Dej a „helyes nemzetiségi összetétel” elvére

(numerus clausus!) hivatkozva a vezető- és középkaderek közül számtalan magyart távolított el szeparatizmussal, nacionalizmussal megvádolva őket. Lekerültek a két. és háromnyelvű feliratok, utcanevek. Elhanyagolták a magyar történelmi városnegyedeket, majd bontásukhoz kezdtek. A magyar oktatási intézmények önállóságát fokozatosan számolták fel: először a testvéri együttélésre hivatkozva egyesítették őket a román intézményekkel, és azok tagozataiként maradhattak ideiglenesen fenn. Később létszámhiányra, káderhiányra stb. hivatkozva ezeket fokozatosan megszüntették. ezt betetőzte a Bolyai Tudományegyetem megszüntetése. A magyarországi könyv- és sajtó hozzáférhetetlen lett.

1957 a nagy letartóztatások időszaka volt. A perek áldozatairól becsült számok vannak. Szamosújváron 10 000-en raboskodtak, egy-egy helyiségbe 70 embert zsúfoltak be. a politikai elítéltek 80 %-ka magyar volt. A Bolyai Egyetemet csak sovinszta fészekként emlegették; ügyében 20-30 ítélet született. A RMP magyar tagjai, a tanári kar egy része jelezte a diákoknak és a kollégáknak az új irányvonalat (Csehi Gyula, Balogh Edgár, Gáll Ernő); elítélő nyilatkozatra akarták őket sarkallni, majd aki nem fogadta el a hivatalos álláspontot, azt kirúgták, vagy börtönbe jutott.

A temesvári diákok perében 32-ből 9 volt fiatalkorú. Nagyváradon a Szabadságra Vágó Ifjak Szervezete perében 500-at tartóztattak le, 59-et elítéltek. Szilágysomlyóról 5

²⁷ LIPCSEY ÍLDIKÓ: Magyar-román kapcsolatok...155.p. 66. doc és 157.p. 67.doc;

²⁸ u.ott. 307-308.p 165.doc.

²⁹ u.ott. 38.p.

személyt 3-15 év közötti börtönre és kényszermunkára ítélték Szászrégenben 24 személyt ítélték el az Erdélyi Magyar ifjak (EMISZ) ügyében 1500 volt érintve, 76 ítélet született. Sepsiszentgyörgyön a március 15-i ünneplés miatt 9 diákot ítélték 6-18 évre el.

1956 jó alkalom volt arra, hogy a magyarságot összetartó egyházak – és így a körükük tömörülő magyar kisközösségek - vezetőivel is leszámoljanak:

Az Erdővidéki és Homoródsmenti unitárius papság fele- családtagjaikkal együtt börtönbe került „szervezkedés és ellenséges elemek támogatása” címén. A Kolozsvári Protestáns teológia unitáriuskarán 3 tanárt és 15 diákot ítélték el. A Nyáradmentén is egyháziak kerültek a vádlottak padjára. Puskás Attila csíkszeredai tanárt azért ítélték el 15 év kényszermunkára, mert verset írt 56-ra és a székely himnuszt énekelte társaságban. Csiha Kálmán református püspököt azzal vádolták, hogy Erdélyt el akarja szakítani Romániától, és 10 évi börtönre ítélték, melyből 6 és felet letöltött Románia különböző börtöneiben.³⁰

Az érmihályfalvi csoport ügyében 31 ítéletet hoztak, ebből kettő halálos (Sass Kálmán, dr. Hollós István). A Szoboszlai –perben 1958-ban 200 személyt tartóztattak le, az 56 ítéletből 10 halálos volt. Tófalvy szerint a statisztika nem pontos: utólag nagyon nehéz eldönteni, hogy Zsilaván, a romániai gulágokon hány magyart végeztek ki. Mintegy 60-ra tehető azok száma, akik a börtönbeli kínzások nyomán veszítették életüket.³¹

Az ENSZ-memorandumot megfogalmazó kilencek közül ketten a kínzások között haltak meg. A memorandumot Erdély hovatartozására vonatkozó memorandumot Dobai István jogász készítette, amelyet az akkori erdélyi értelmiség ismert és véleményezett.³² A román küldöttség 1956 november végi látogatása alkalmából több száz magyarul tudó securitate-alkalmazott érkezett Magyarországra. (Lipcsey I az *Utak és tévutak* c könyvében részletezi e pereket.) Lipcsey Ildikó könyveiben részletesen bemutatja a sajtó hasábjain folyó un irodalmi vitákat; amelyeket a román kommunistákkal egy követ fújó, pozícióikat mellettük megerősíteni akaró kollaboráns magyar vezetők (Gáll Ernő, Balogh Edgár, Petrovici Emil,

³⁰u.ott. 349-350. p. 177.doc.

³¹ A “Szoboszlai-perben” 11 személyt ítélték halálra, közülük tízet kivégeztek, az “érmihályfalvi-csoport” 31 elítélte közül a szamosújvári börtön kivégző helyén kettőnek oltották ki az életét. In: TÓFALVI ZOLTÁN: Az 1956-os magyar forradalom visszhangja Erdélyben. [Az 1956-os magyar forradalom visszhangja Erdélyben](http://Az1956-osmagyarforradalomvisszhangjaErdelyben.primus.arts.u-szeged.hu/doktar/texts/tofalvi_56.html)

³² LIPCSEY ILDIKÓ: Magyar-román kapcsolatok... 38-41.p. Memorandum az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez az erdélyi kérdés megoldása tárgyában”. Dobai István nyilatkozatát az Erdélyi Magyarság 1992/nov.7 száma hozta le, amelyet L.I a lábjegyzetben teljesen idéz.

Földes László stb.) és a magyar közösség értelmisége között folyt az utóbbiak lejáratására, félreállítására esetleg a börtönig.

A megtorlás intenzitása 1958-ban és 1959 első felében tetőződött: egy 1967-es összegző jelentése szerint 1958-ban és 1959-ben az állambiztonság összesen 15.272 személyt tartóztatott le. Egy 1968-as kimutatás szerint 1956 októbere és 1963 decembere között összesen 24.472 személyt tartóztattak le politikainak minősített kihágás címén (ilyen volt például a tiltott határátlépés vagy a nemzetgazdaság megkárosítása); 3.663 személyt az 1950-ben bevezetett „adminisztratív büntetéssel” sújtottak, majd kényszerlakhelyre és/vagy kötelező munkára irányítottak. Összesen tehát közel 30.000 embert tartóztattak le és helyeztek vizsgálat alá. A kihallgatottak, a közvetett módon érintettek (családtagok, munkatársak, barátok) száma ennek a többszöröse lehet. Dávid Gyula hosszú oldalakon sorolja a semmiségekért 10-20 évet, életfogytiglan bebörtönzöttek nevét³³.

Stefano Bottoni szerint, „Az ítéletek száma 1957. január 1. és 1959. július 31. közötti időszakban megközelítette a tízezret. Az 1956 utáni években a katonai törvényszékek több tucat halálos ítéletet is hirdettek: 1957-1958 között 45 végrehajtott ítéletről van tudomásunk, de valódi számuk ennél lényegesen magasabb lehet. A börtönben, munkatáborokban vagy a kihallgatások során több százan vesztették életüket. Ehhez az adathoz hozzá kell adni a szamosújvári börtönben 1958. július 14-én kitört lázadás több tucat halálos áldozatát”³⁴.

1958. évi Kádár –látogatás lesújtó hatása és a diszkriminatív román politika megerősödése

Míg 1953-56 között a magyar reform kommunisták maguk mögött tudhatták Hruscsov támogatását, és a román párton belül a sztálinista vezetés változatlanlansága miatt egyfajta félelem uralkodott el és ez kifejeződött abban is, hogy a magyar pártvezetés esetleg megkaphatja Moszkva támogatását az erdélyi kérdésben. A novemberi fordulat azonban a sztálinista és nacionalista RMP-nek kedvezett. Az MSZMP november 24-i jegyzőkönyve gyakorlatilag a teljes román fölényt tükrözi; a pártvezetőség előtt felszólaló Gheorghiu-Dej kioktatja a magyarokat – mintegy 20 percen keresztül – a teendőkről, a megtorlás módjairól. „ütni kell” hangsúlyozza, majd alaposan kitér a bíróságok feladataira is, a megfelelő jogászok

³³ DÁVID Gyula: 1956 Erdélyben és ami utána következett. Nap kiadó kft, 2016.

³⁴ STEFANO BOTTONI: 1956 és következményei Romániában. In: 1956 és következményei Romániában - Transindex itthon.transindex.ro/?cikk=12787

kiválasztására, rendkívüli bíróságok felállításának szükségességére, a vállalati pártservek felhasználására (stb.) mert „a reakció megkezdte a fasiszta diktatúra bevezetését”³⁵ ... –

A dokumentumok tükrözik a Kádári vonal meghunyászkodó magatartását a román politikusokkal szemben, illetve, hogy feladják az erdélyi magyarság érdekvédelmét 1957/58-tól. De ebben a fordulatban – a dokumentumok tanúsága szerint – szerepet játszott a kádári vezetés és a Nagy-csoport viszonyának alakulása is: Ion Popescu jelentése³⁶ tükrözi a Nagy Imre sorsának (Romániába való deportálásának) elrendezése körüli jugoszláv-magyar viszony megromlását, és a kényes helyzetben (Kádár nem akarja Nagy Imrét az oroszok kezére adni) Kádár segítségére siető román politikai vezetésnek való elköteleződését is³⁷. (60 millió rubeles hitelt is ígért a román kormány.) Ha tehát igaz lenne az az állítás, amit – az okt. végétől nov. 1-ig a Nagy-kormány vendégeként hazánkban tartózkodó – Malnasan az otthoni beszámolójában állított; miszerint „Távozásunkkor, jól megjegyeztem Kádár néhány kijelentését, aki többek között azt mondta: 'adjatok autonómiát Erdélynek'³⁸; később az ortodox irányban megerősödött szovjet és román féllel szemben a kiszolgáltatott Magyarország élén álló Kádár már teljesen feladott. Ezt a teljes irányvonal-váltást tükrözi a magyar pártvezetés 1958-as romániai látogatása, és az ott elhangzó beszédek.

Az MSZMP kérésére jött létre a találkozó, és az előkészített tárgyalási anyagban javasolták a vízumkorlátozások enyhítését, konzulátus felállítását Kolozsváron és Marosvásárhelyen, a rokoni kapcsolatok megkönnyítését, határsávegyezményt stb. Már maga az utazás megszervezése is megalázó lehetett kádárék számára; az első napokban a vonatban kellett aludniuk, a tárgyalás általánosságokba menő közös nyilatkozattal zárult. Gyakorlatilag a magyar kéréseket az RMP lesöpörte a tárgyalóasztalról. Jó lenne látni a szovjet forrásokat is, hogy megértsük, azt a fordulatot, ami ehhez képest a látogatás során Romániában történt:

- Apró Antal megköszönte Románia 1956-ban nyújtott segítségét;
- Kállai a MAT fővárosában, Marosvásárhelyen kijelentette: „Megmondjuk világosan: nekünk semmiféle területi igényünk nincs...”

³⁵ u.ott 173-178.p.79.doc. Jegyzőkönyv részlet az MSZMP Ideiglenes központi Bizottsága 1956. november 24-i ülésének jegyzőkönyvéből. Bp., 1956.nov. 24.

³⁶ 169-179.p.: 77-80. illetve a 189.old.92. dokumentumok.

³⁷ Jugoszláv primer források alapján a londoni történész úgy véli: Titóék már a szovjet intervenció előtt Jugoszláviába szerették volna vinni a nagykövetségükre menekülő Nagy Imre-csoportot. Jugoszláv és szovjet levéltári iratok alapján teljesen bizonyítotttnak látja azt is, hogy a jugoszláv vezetés végig nem tudott Nagy Imre elrablásának tervéről, ennek következtében pedig megkérdőjelezi Kádár 1956. decemberi állítását, miszerint a jugoszláv vezetést előre tájékoztatták volna. 262.p.

³⁸ LIPCSEY ÍLDIKÓ: Magyar-román kapcsolatok... 132-133.p. 51. doc: Aurel Malnasan és Valter Roman beszámolója budapesti tapasztalatairól az RMP KB ülésén. Bukarest, 1956. nov.2.

- Kádár János ugyanitt ezt mondta: „nincs megkülönböztetés, nincs diszkrimináció, nincsenek a magyar nemzetiségű román állampolgároknak semmi okuk a panaszra” –

Az erdélyi magyarság ezeket a beszédeket úgy értékelte, hogy Magyarország lemondott róluk és magukra hagyta őket, az RMP-vel kollaboráns magyar politikusok pedig ezzel a Kádári-beszéddel igazolták eddigi tevékenységüket. Balog Edgár azt bizonygatta, hogy Kádár és Kállai kijelentései „megkönnyítették a romániai magyar kommunisták munkáját”, akiket így tisztáztak a hazaárulás vádjától.³⁹ – Vagyis a román pártvezetés olyan biztosítékokat kapott, amelyek megnyugvással töltötték el, és nyugodtan nekiláthattak a nemzetiségi politika terén az erdélyi magyarság intézményrendszerének lebontásához.

Alig félévvel a szovjet csapatok kivonulása után a Bolyai Egyetem megszüntetése és a Babes Egyetemmel való egyesítésének rémes színjátéka közismert következménye. A megfélemlítő nagygyűlést követően lett öngyilkos Molnár Miklós egyetemi tanár, Szabédi László költő, egyetemi tanár, és Csöndes Zoltán a bolyai Egyetem prorektora.⁴⁰ – Az *Előre* 1959. július 5-i száma szerint az egyesülés a Babes és Bolyai Egyetem különböző nemzetiségű hallgatóinak régi vágyát váltotta valóra.

1958-68 között felére csökkent a magyar iskolák száma, minimumra zsugorodott a magyar szakértelmiség és szakmunkásképzés. *1958-ban bezárták a Kárpátokon túl élő moldvai csángó magyarok utolsó iskoláját is.* Felszámolódtak, a művészeti egyesületek, művelődési otthonok, színházak. A hadügyi-, külügyi-, belügyminisztériumokban nem lehettek vezető pozícióban magyarok. A gazdasági életben is megkezdődtek a vezetőcserék. (10 %-ra csökkentették a magyarok számát, bár Erdélyben ekkor még 30%-ot tettek ki. ezt követte a képtárak, könyvtárak magyar anyagának elzárása, az emlékművek lebontása (pl. Aradon a 13 vértanú szobra), román tagozatok, tantárgyak románul való oktatása.

A pártszervezeteken belül megnövelték a románok számát. Az 1960-ban bevezetett új közigazgatás a Magyar Autonóm Tartományból (Sepsi és Kézdi körzetek lecsatolásával- ahol 85-90%-ban magyarok laktak) színmagyar területeket csatolt el és Beszterce-Naszód román többségű járásait (74,5 % román) csatolta hozzá; nevét Maros-Magyar Autonóm Tartományra változtatva. 1968-ban ezt is eltörölték és visszaállt a megyerendszer. és mindez csak a kezdet; a 60-as években felerősödött a diszkrimináció minden szinten, ami végülis az általános elégedetlenség növekedéséhez vezetve kicsúcsosodott az 1989-es temesvári eseményekben.

³⁹ LIPCSEY ILDIKÓ: Utak és tévutak az erdélyi magyarság huszadik századi történetében (kézikönyv)..szerző saját kiadása. CODEX PRINT Kiadó és Nyomda kft. Bp., 2008, 279-280.p.

⁴⁰ u.ott írja le részletesen L. I. a nagygyűlés lefolyását

A 80-as évekre *a kisebbségi iskolák a vegyes nemzetiségű iskolák tagozataivá válnak*, ahol - a minimális osztálylétszám kikötésével (elemiben 25 fő, középiskolában 36 fő), megfélemlítéssel is kikényszerítették a magyar osztályok megszűnését. Ugyanakkor ahol csak 1-2 román gyerek volt ott is megkövetelték a román osztály indítását.

A 70-es években a középiskolák egy részét szaklíceumokká fokozták le, melynek során a kisebbségek nyelvén elsősorban az alacsonyabb presztízsű szakmákban engedélyezték osztályok indítását.⁴¹

A marosvásárhelyi magyar tannyelvű Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézet (kezdetben a Bolyai egyetem kihelyezett tagozata) az 1948-as tanügyi reformot követően önálló lett, majd 1962-ben a "román-magyar testvériség erősítésére" kétnyelvűvé vált. fokozatosan bővítették a román tagozatot és leépítették a magyart. Míg az intézetben a magyar hallgatók száma 1965/66-ban 99%-ot tett ki, az 1988/89-es tanévben már csak a hallgatók 29,7 %-ra szorították vissza. A kolozsvári mezőgazdasági főiskolán 1959-ben szüntették meg a magyar tagozatot. A kolozsvári Képzőművészeti Felsőoktatási intézetből és a Zenekonzervatóriumból a magyar nyelvű elmélet előadásokat az 1985/86-os tanévtől tiltották ki, a gyakorlati képzésből már jóval hamarabb eltűnt.

A kompakt etnikai tömböket céltudatosan fellazítja az "urbanizáció" állami ipartelepítéssel összekötve, amelynek során a *központi szakember-kihelyezéssel megváltoztatják az adott város, település etnikai összetételét*. A betelepülő román értelmiségiek, hivatalnokok, rendőrök stb. különböző előnyöket élveznek (emelt fizetés, letelepedési segély stb.).

A 70-es években az Erdélybe telepített *új gyárak szakmunkásgárdáját a Kárpátokon túli városokban megnyitott ipari iskolákban oktatták, ahonnan nagy számban települtek be az addig magyar arculatú erdélyi városokba, az új telepítésű gyárak munkaerő ellátására létesített "blokkházakba" (lakótelepekre). Numerus clausus* érvényesült a felsőfokú intézményekbe való bekerülésnél, munkahelyi felvételeknél.⁴²

Az egyházak elleni támadás utolsó jele:

⁴¹ Lásd a továbbiakban: HÉVIZI JÓZSA: Autonomiatípusok Magyarországon és Európában Püski, Bp., 2001.

⁴² Hasonlóan látja a helyzetet Stefano Bottoni előbb idézett cikkében: „Az 1956 utáni kisebbségpolitikai fordulat a két világháború közötti államépítési technikák újbóli bevezetéséhez és egyre szisztematikusabb alkalmazásához vezetett: felgyorsult az észak-erdélyi városok románosítása (Kolozsvár, Szatmárnémeti, Nagybánya, Nagyvárad, később Marosvásárhely), a nem román kulturális/oktatási intézmények elsorvasztása, a kisebbségek gazdasági/társadalmi érvényesülésének megakadályozása (pl. a gyárakban és közüzemekben alkalmazott „numerus clausus”).”

Egy jellemző eset: 1972-ben, elhúzódó tárgyalássorozat után a World Reformed Alliance 20 000 bibliát ajándékozott a romániai református egyháznak; ami aztán román raktárakba került, majd 1984-ben a brailai papírgyárban WC-papírrá dolgozták föl. (Romániába semmilyen magyar nyelvű könyvet, folyóiratot nem lehetett átvinni a határon, még a Románia útikönyvet is elkobozták, így fiatal katolikusok a 70-es években hátizsákokban csempészték be a bibliát.) Az egyházi sajtó gyakorlatilag nem létezett.

A nyolcvanas évektől *zárt számot* (numerus clausus-t) próbáltak rákényszeríteni úgy a református, mint a katolikus papképzésre, hogy ezzel is csökkentsék számukat.

Források

- LIPCSEY ILDIKÓ: Utak és tévutak az erdélyi magyarság huszadik századi történetében (kézikönyv)..szerző saját kiadása. CODEX PRINT Kiadó és Nyomda kft. Bp., 2008, 239-241.p.
- LIPCSEY ÍLDIKÓ: Magyar-román kapcsolatok. 1956-58. Dokumentumok. In: Iratok a magyar diplomácia történetéhez 1956-1989. B sorozat. szerk. Ormos Mária és Vida István. Paulus-publishing Bt-Nagy Imre Alapítvány, Bp., 2004
- AZ 1956-OS FORRADALOM ÉS A ROMÁNIAI MAGYARSÁG. Főszerkesztő Stefano Bottoni. Pro-Print Könyvkiadó Csíkszereda, 2006.
- DÁVID Gyula: 1956 Erdélyben és ami utána következett. Nap kiadó kft, 2016.
- TÓFALVI ZOLTÁN: Az 1956-os magyar forradalom visszhangja Erdélyben In:Az 1956-os magyar forradalom visszhangja Erdélyben primus.arts.u-szeged.hu/doktar/texts/tofalvi_56.html
- TÓFALVI ZOLTÁN: Az erdélyi magyarság 1956-os véráldozata - Magyarok Világszövetsége www.egipatrona.hu/mvsz/index.php/2012-07-30-20-33-02/.../mtf-15?id..
- TÓFALVI ZOLTÁN: 1956 erdélyi mártírjai - inter.net home.hu.inter.net/kortars/0112/tofalvi.htm
- HÉVIZI JÓZSA: Autonómiatípusok Magyarországon és Európában Püski, Bp., 2001